

Oscar Wilde (1854 – 1900): Obraz Doriana Graye (1891)

Kapitola I

Ateliér naplnovala hutná vůně růží, a když letní vánek lehce rozvlnil stromy na zahradě, otevřenými dveřmi sem zavanulo těžké aroma šeriku nebo jemnější závan růžového hlohu.

Z rohu divanu pokrytého perskými koberečky, na němž podle svého zvyku spočíval a kouřil jednu cigaretu za druhou, bylo lordu Henrymu Wottonovi dopřáno zahlédnout jasnou záři medově zbarvených a sladkých květů zlatého deště, jehož rozechvělé větve jako by téměř ani nesvedly unést břemeno krásy tak plamenné. Na dlouhých hedvábných záclonách, zahalujících ohromné okno, se občas mihly fantastické stíny ptáků v letu, vytvářející pomíjivý efekt čehosi přes dlouhé záclony z hrubého indického hedvábí, zavěšené před ohromným oknem, mihly se co chvíli fantastické stíny poletujících ptáků a vytvářely jakési prchavé japonské obrazy, takže lord Henry musil myslit na ty bledé malíře z Tokia, s tvářemi jako z nefritu, kteří se snaží uměleckým dílem, jež je nezbytně nehybné, vyvolat dojem hbitého pohybu. Mrzoutský bzukot včel, prodírajících se vysokou neposečenou trávou či kroužících s tvrdošíjnou vytrvalostí kolem matně zlatých tykadel divoce rozrostlého kozího listu, zdánlivě ještě zvyšoval tísnivost ticha. Temné hřmění Londýna znělo jako basové tóny vzdálených varhan.

Uprostřed místnosti stál, připevněn na svislém malířském stojanu, portrét neobyčejně krásného mladého muže v životní velikosti a před ním, o trochu dál, seděl sám umělec, Basil Hallward, jehož nenadálé zmizení před několika lety vzbudilo takový veřejný rozruch a dalo podnět k tolika podivným domněnkám. (...)

„To je tvoje nejlepší dílo, Basile, to je to nejlepší, cos kdy vytvořil,“ řekl ospale lord Henry. „To rozhodně musíš napřesrok poslat do Grosvenoru. V Akademii je to příliš veliké a příliš lidové. Kdykoli tam zajdu, je tam buď tolik lidí, že se nemohu dívat na obrazy, a to je strašné, nebo je tam tolik obrazů, že se nemohu dívat na lidi, a to je ještě horší. Tohle se opravdu hodí jenom do Grosvenoru.“

„Myslím, že to nepošlu nikam,“ odvětil malíř a potřásl zakloněnou hlavou. Pro ten charakteristický pohyb se mu přátelé smávali už v Oxfordu. „Ne, nikam to nepošlu.“

Lord Henry povytáhl obočí a skrze tenké modré závitky dýmu, které se v tak podivuhodných pletencích vznášely od jeho těžké cigarety s příměsí opia, se s úžasem zahleděl na umělce. „Že to nikam nepošleš? A proč, kamaráde? Jaký k tomu můžeš mít důvod? (...)“

„Vím, že se mi vysměješ,“ odpověděl malíř, „ale opravdu to nemohu vystavit. Příliš jsem v tom zobrazil sám sebe.“

Lord Henry se natáhl na divan a rozesmál se.

„Tak tys v tom zobrazil sám sebe! To jsem na mou čest nevěděl, Basile, že jsi tak domýšlivý. Já věru nevidím žádnou podobnost mezi tebou, tím tvým drsným, mohutným obličejem a těmi tvými vlasy, černými jako uhel, a mezi tímhle mladým Adónisem, který vypadá, jako by byl stvořen ze slonové kosti a z plátků růží. Vždyť tohle je Narcis, milý Basile, a ty... inu, máš ovšem intelektuální výraz a tak dále... Ale krása, opravdová krása, ta přestává tam, kde začíná intelektuální výraz. Intelekt je už sám o sobě jistý druh přehnanosti a ruší harmonii každé tváře. V okamžiku, kdy si člověk sedne a začne přemýšlet, je hned samý nos nebo samé čelo nebo prostě něco děsného. Jen se podívej na lidi, kteří vynikli v kterémkoli učeném povolání! Jak jsou dokonale oškliví! S výjimkou stavu duchovního, ovšem. Jenomže v duchovním stavu se nemyslí. (...)“

„Ty mi nerozumíš, Harry,“ odvětil umělec. (...) „...každý portrét, který namaloval cit, je portrétem umělce, a ne modelu. Model je jen náhodný podnět. Malíř neodhaluje nitro toho, kdo stál modelem. Spíš své vlastní nitro odhaluje malíř na pomalovaném plátně. A já nechci ten obraz vystavit, protože se bojím, že jsem v něm prozradil tajemství vlastní duše.“

Kapitola II

Když tam vstoupili, spatřili Doriana Graye. Seděl u piana, zády k nim, a listoval ve svazku Schumannových Lesních scén. „Tohle mi musíte půjčit, Basile,“ zvolal. „To se chci naučit. Je to úžasně půvabné.“

„Záleží jen na tom, jak mi dnes budete stát modelem, Doriane.“

„Ach, toho stání už mám dost a žádný svůj portrét v životní velikosti nechci,“ odvětil chlapec, otáčeje se umíněně a rozdurděně na kulaté stoličce. Když uviděl lorda Henryho, na okamžik se mu zbarvily líce slabým ruměncem a vyskočil. „Promiňte, Basile, nevěděl jsem, že u vás někdo je.“

„To je lord Henry Wotton, Doriane, můj starý přítel z Oxfordu. Zrovna jsem mu říkal, jaký jste výtečný model, a vy jste to teď všechno pokazil.“

„Ale nepokazil jste mou radost z našeho setkání, pane Grayi,“ řekl lord Henry; vykročil k němu a podal mu ruku. „Má teta mi o vás často povídá. Jste jeden z jejích oblíbenců a bojím se, že taky jedna z jejích obětí.“

„Teď právě jsem u lady Agáty zapsán v černé knize,“ odvětil Dorian s komicky zkroušeným výrazem. „Slíbil jsem jí, že s ní minulé úterý půjdu do klubu ve Whitechapellu, a skutečně jsem na to dočista zapomněl. Měli jsme tam spolu zahrát duetko, dokonce snad tři duetka. Nevím, co mi řekne. Příliš se bojím, tak k ní ani nejdu.“

„Pojďme si sednout do stínu,“ řekl lord Henry. „Parker už přinesl nápoje, a jestli zůstanete ještě chvílku v téhle výhni, tuze vás to poškodí a Basil vás už nebude nikdy malovat. Vy si vážně nesmíte dovolit opálení. Vám by to neslušelo.“

„Co na tom záleží?“ řekl Dorian Gray se smíchem a usedl na lavičku na konci zahrady.

„Vám by na tom mělo záležet, pane Grayi.“

„Proč?“

„Protože jste přenádherně mlád a mládí je jediný cenný majetek.“

„Nikterak to nepocit'uji, lorde Henry.“

„Ne, teď to nepocit'ujete. Ale jednoho dne, až budete starý a vrásčitý a ošklivý, až vám myšlení vryje do čela rýhy a vášně vám popálí rty ohavnými plameny, pak to pocítíte strašlivě. Teď, ať přijдете kamkoli, všude lidi okouzlujete. Ale bude tomu tak vždycky...? Máte podivuhodně krásnou tvář, pane Grayi. (...) Jen mělčí lidé neposuzují podle vzhledu. Skutečné tajemství života je v tom, co vidíme, ne v tom, co nevidíme... Ano, pane Grayi, k vám byli bohové štědrí. Ale co bohové dávají, to zase rychle berou. Máte jen pár let, abyste žil doopravdy, dokonale a plně. Až vám prchne mládí, vaše krása prchne s ním, a pak najednou zjistíte, že pro vás už není žádných vítězství, nebo se budete muset spokojit s těmi ubohoučkými vítězstvími, která při vzpomínkách na minulost jsou ještě trpčí než porážky. Ach, uplatňujte své mládí, dokud je máte. Nepromarněte zlato svých dní tím, že byste naslouchal nudným lidem, že byste se pokoušel napravit někoho, kdo beznadějně zklamal, nebo že byste rozdával svůj život nevzdělcům, prošťáčkům a nevychovacům. To jsou právě ty nezdravé snahy, ty falešné ideály našeho věku. Žijte! Žijte ten báječný život, který v sobě máte! Hled'te, ať o nic nepřijдете. Neustále vyhledávejte nové vzruchy. Ničeho se nebojte... Nový hédonismus – ten naše století potřebuje. A vy byste mohl být jeho viditelným symbolem. Není nic, co byste vy se svým zjevem nedokázal. Svět patří vám – na nějaký čas...“

„Jak je to smutné!“ šeptal Dorian Gray, stále upíraje oči na svůj portrét. „Jak je to smutné! Já budu jednou starý, strašný, příšerný. Ale tenhle obraz zůstane vždycky mladý. Nikdy nebude starší než v tomto pamětihodném červnovém dni... Kdyby to tak mohlo být opačně! Kdybych tak já mohl zůstat vždycky mladý a stárnout mohl ten obraz! Za to – za to bych dal všechno! Ano, na celém světě není pranic, co bych za to nedal. Dal bych za to svou vlastní duši.“

„Tobě by se to asi sotva zamlouvalo, kdyby to bylo takhle zařízeno, Basile,“ zvolal se smíchem lord Henry. „To by byla pěkná pohroma pro tvé dílo.“

„Proti tomu bych velmi ostře protestoval,“ řekl Hallward.

Kapitola III

Když lord Henry vstoupil do pokoje, zastal strýce, jak sedí v hrubě tkané lovecké kazajce, kouří tlustý krátký doutník a bručí nad *Timesy*. „Co to, Harry?“ řekl starý pán. „Co že sis vyšel tak časně? Já myslel, že vy dandyové jakživi nevstanete před druhou a vidět že vás je až po páté.“

„Čirá příbuzenská náklonnost, ujist'uji tě, strýčku. Něco od tebe potřebuji.“

„To jistě peníze,“ řekl lord Fermor a ušklíbl se. „Tak se posad' a všechno mi vypověz. Dneska si mladí lidé představují, že peníze jsou všechno.“

„Ano,“ zamručel lord Henry, urovnáváje si květinu na klopě, „a když jsou starší, tak to už vědí. Ale já nechci peníze. Ty chtějí jen lidi, kteří platí účty, strýčku, a já účty nikdy neplatím. Kapitálem mladších synů je úvěr a z toho se dá žít rozkošně. (...) Co potřebuji, je informace. Nikterak důležitá informace, samozřejmě, docela zbytečná informace.“

„Nu, já ti mohu říci všechno, co je v anglické diplomatické korespondenci, Harry. (...)“

„Pan Dorian Gray nemá nic společného s diplomatickou korespondencí, strýčku,“ řekl lord Henry unaveně.

„Nežeňte se vůbec, Doriane. Muž se žení, protože je znuđen, žena se vdává, protože je zvědavá. Oba se zklamou.“

„Myslím, že se asi neožením, Harry. Jsem totiž přespříliš zamilován. To je přece jeden z vašich aforismů. Já ho provádím v praxi, jako všechno, co říkáte.“

„Do kohopak jste zamilován?“ ptal se lord Henry po chvilce ticha.

„Do jedné herečky,“ řekl Dorian Gray a začervenel se.

Lord Henry pokrčil rameny. „To je dost otřepaný debut.“

„Kdybyste ji viděl, tak byste to neříkal, Harry.“

„Kdo je to?“

„Jmenuje se Sibyla Vaneová.“

„O té jsem jakživ neslyšel.“

„Nikdo o ní neslyšel. Ale jednou se o ní doví celý svět. Je geniální.“

„Milý hochu, žádná žena není geniální. Ženy jsou pohlaví ozdobné. Nikdy nemají co říci, ale říkají to roztomile. Ženy představují vítězství hmoty nad duchem, zrovna tak, jako muži představují vítězství ducha nad morálkou.“

Kapitola VII

Po čtvrthodince, za neobyčejné bouře potlesku, vkročila na jeviště Sibyla Vaneová. Ano, na pohled je jistě rozkošná, je to jedno z nejrozkošnějších stvoření, jaké jsem kdy viděl, pomyslel si lord Henry. Její plachý půvab a její žasnoucí oči měly v sobě něco, co připomínalo mladou laňku. Slabý ruměnc, jako odraz růže ve stříbrném zrcadle, se jí rozlil po lících, když pohlédla na přeplněné, nadšené hlediště. Ustoupila o několik krůčků dozadu a rty jako by se jí pozachvěly. Basil Hallward vyskočil a začal tleskat. Dorian Gray seděl bez hnutí jako člověk ponořený do snu a zíral na ni. Lord Henry ji pozoroval kukátkem a pobrukoval si: „Půvabná! Půvabná!“

Na scéně byla síň domu Kapuletů a vstoupil do ní Romeo v poutnickém převleku, s Merkuciem a ostatními svými přáteli. To, co představovalo kapelu, zahrálo několik taktů a započal tanec. Zástupem neohrabaných, uboze oblečených herců proploovala Sibyla Vaneová jako stvoření z dokonalejšího světa. Jak tančila, její postava se kolébala, jako se kolébá rostlina na vodě. Křivky jejího hrdla, to byly křivky bílé lilie. Její ruce budily dojem, že jsou z chladné slonoviny.

Přesto však byla podivně netečná. Neprojevila žádnou známku radosti, když její oči spočinuly na Romeovi. Těch pár slov, jež měla říci:

*Poutniče milý, křivdiš velice
té ruce své; v tom' pravá zbožnost její:*

*Když poutník tkne se ruky svěťice,
tak ruka s rukou líbati se smějí...,*

s krátkým dialogem, který po nich následuje, odmluvila naprosto vyumělkovaně. Hlas sám zněl výtečně, ale v odstínu byl zcela falešný. Byl špatně zabarven. Bral veršům všechnu životnost. Vášně zbavoval pravdivosti.

Dorian Gray ji pozoroval a bledl. Byl zmaten a probouzela se v něm úzkost. Ani jeden z jeho přátel se mu neodvážil nic říci.

Dívka jim připadala úplně neschopná. Byli hrozně zklamáni. Ale dobře věděli, že skutečným zkušebním kamenem každé Julie je balkónová scéna v druhém dějství. A na tu čekali. Zklame-li dívka tam, není v ní pranic.

Vypadala půvabně, když vystoupila do měsíčního světla. To se popřít nedalo. Ale její projev byl nesnesitelně teatrální, a to čím dál tím víc. Gesta měla už nemožně vyumělkovaná. Na všechno, co říkala, dávala přehnaný důraz. (...)

Hra se vlekla dál a zdálo se, že nikdy neskončí. Diváci z poloviny odešli, dupající těžkými botami a smějíce se. Všecko to skončilo fiaskem. Poslední dějství se hrálo před skoro prázdnými řadami. Opona spadla za chechtotu a reptání.

Jakmile bylo po všem, spěchal Dorian Gray za scénu do šatny. Dívka tam stála sama a tvářila se vítězoslavně. Oči jí svítily úžasným ohněm. Celá zářila. Její pootevřené rty se usmívaly nějakému tajemství, o němž věděla jen ona.

Když Dorian vešel, pohlédla na něho s výrazem nekonečné radosti. „To jsem dnes hrála špatně, Doriane!“ zvolala.

„Strašně!“ odvětil a zíral na ni ohromeně. „Strašně! Bylo to děsné! Není ti dobře? Nemáš ani ponětí, jaké to bylo. Nemáš ani ponětí, co jsem vytrpěl.“

Dívka se usmála. „Doriane,“ odpověděla a její hlas prodléval pomalou melodií na jeho jméno, jako by bylo rudým plátkům jejích úst sladší než med. „Doriane, měl jsi to pochopit. Ale teď už chápeš, vid’?“

„Co mám chápat?“ ptal se hněvivě.

„Proč jsem dnes byla tak špatná. Proč už budu vždycky špatná. Proč už nikdy nebudu dobře hrát.“

Pokrčil rameny. „Zřejmě ti není dobře. A když ti není dobře, tak jsi neměla hrát. Zesměšňuješ se. Moji přátelé se nudili. I já jsem se nudil.“

Zdálo se, že ho neposlouchá. Radost ji celou proměnila. Byla u vytržení štěstím.

„Doriane, Doriane,“ zvolala, „než jsem poznala tebe, jedinou životní skutečností bylo pro mě divadlo. Jedině na jevišti jsem žila. Myslela jsem si, že všechno na něm je pravdivé. (...) Malované kulisy znamenaly pro mě svět. Neznala jsem nic, jen preludy, a myslela jsem, že je to skutečnost. Pak jsi přišel ty, ach, miláčku můj krásný, a vysvobodil jsi mou duši z vězení. Poučil jsi mě, co je to skutečná skutečnost. Dnes večer jsem po prvé v životě prohlédla prázdnotu, falešnost, bláhovost té nicotné maškarády, v které jsem pořád hrála. (...)“

Vrhl se na pohovku a odvrátil obličej. „Zabilas mou lásku,“ zahučel.

Oscar Wilde: *Obraz Doriana Graye*: poznámky k interpretaci

Obraz Doriana Graye je nejslavnější prózou svého autora a můžeme jej zařadit ke dvěma uměleckým směrům (pokud je to v barvitě epoše konce století vůbec nutné). Jednak je to **secese**, která se odráží v izolované a extrémně dekorativní scenerii luxusních sídel landýnské smetánky. A pak je to **dekadence**, která se projevuje především v charakterech dvou ústředních postav, **lorda Henryho a samotného Doriana**.

Dekadence je definována jako umění vycházející z pocitu nesouladu jedince s okolním světem i s vlastním dosavadním životem. Jedinec touží po změně směrem k neurčitému ideálu, ale není schopen žádné rázné akce: svůj úkol i své vlastní síly vnímá jako nedostatečné, pomíjivé, marné. Útěchu hledá v dokonalosti tam, kde její dosažení nevyžaduje souboj s protivníky: ve výsostné kráse umění. Tím se ovšem jen vzdaluje od skutečnosti i od šancí svůj život reálně povýšit.

Povšimněme si **Dorianova chování při prvním setkání s lordem Henrym**. Dorian je nadšen eobjevenou skladbou a rád by se ji naučil hrát. Vůči malíři Basilovi ovšem vystupuje velmi autoritativně: prý mu noty půjčit prostě musí. Vzápětí se však ukáže, že Dorian nemá dost trpělivosti ani k tomu, aby pokračoval v sezení modlem – vycítíme, že vydrilovat kvalitní přednes skladby bude pro něj neřešitelný úkol – a skutečně, po celou dobu příběhu se Dorian skladbu nenaučí.

Lord Henry je Dorianovou krásou uchvácen, ale zároveň cítí, že jako osobnost je Dorian zoufale nehotový – prázdný. Proto se Henry stane jeho mentorem a ukazuje mu svět tak, jak ho on sám – tedy Henry – vidí: používá při tom typické wildeoské paradoxy, které Dorian ochotně – nebo jen s formálním nesouhlasem – přijímá. Tady snadno najdeme paralelu mezi vztahem Mefistofeles – **Faust** v Goethově (a Marlowově!) básnickém dramatu.

Přirozenost ovšem nepřetlačíš: navzdory plánům Henryho (jenž konvenčním partnerským životem pohrdá) se Dorian zamiluje do začínající herečky **Sibyly**. Velmi půvabná dívka cit opětuje a Dorina, již zcela v Henryově vleku, očekává, že svou lásku k dívce spojí s pocitem její absolutní dokonalosti zejména ve vnějškové sféře. Sibyla jje ujíš tuje, že její zamilovanost ji přiměla divadlo odmítnout, neboť právě poznala krásu skutečného života. Dorian ji má rád, ale její realistický pohled na milostný vztah odmítne a tím jej destruuje: opět alze, tentokrát na vztah Shakespearova **Hamleta** a Ofélie.

Dorian ovládnutý **sebeobdivem ke své kráse** – jeho d'ábelský úpis funguje – mávne rukou nad svým skutečným životem a naplní jej sérií temných ii marných činů. Jediný, kdo mu může připoemnout skutečnou vazbu mezi uměním a skutečností je **Basil**, ale setkání obou se stane osudovým. Tím ovšem kouzlo pomine...